

بسم الله الرحمن الرحيم
هو العالم

عنوان مقاله :

نقش مدرسه در پرورش و اصلاح بن مایه های دینی و ایمانی دانش آموزان و اولیاء

استاد راهنما :

سرکار خانم محرمی

پژوهشگران :

محمودخانی

باغبان

منتی

سنجاییان

مدرسه علمیه حضرت خدیجه سلام الله علیها

استان تهران

مهر ۱۴۰۲

چکیده :

در جامعه امروز مدرسه از جایگاه مهمی در تربیت دانش آموزان برخوردار است و می تواند فعالیت خود را در این زمینه در جهت مثبت و یا منفی به انجام برساند. مدرسه، معلم، محیط آموزشی، محتوای کتب درسی، برنامه درسی و گروه دوستان و هم کلاسی ها در تربیت دینی و مذهبی و عبادی نقش دارند. در تربیت دینی دانش آموزان عوامل مختلفی موثر است که از این میان می توان به نقش معلم و مدرسه که در این راستا مسئولیتی خطیر و نقش اساسی و بنیادین بر عهده دارند، اشاره کرد. تربیت دینی دانش آموزان در جهت صحیح و درست می تواند یکی از وظایف نهاد مدرسه باشد؛ بنابراین این امر ضرورت می یابد که بررسی فرآیند تربیت دینی دانش آموزان و نقش مدرسه در تکوین این فرایند پرداخته شود. با توجه به اهمیت مدرسه به عنوان یک نظام اجتماعی و نقش آن در تربیت دینی دانش آموزان در این پژوهش تلاش شده راهکارهایی برای دستیابی به این تربیت دینی ارائه شود. روش تحقیق توصیفی است. روش گردآوری اطلاعات به شیوهی کتابخانه ای بوده است. این پژوهش نشان میدهد که معلم، برنامه درسی، محتوای کتب درسی و محیط آموزشی در تربیت اعتقادی، اخلاقی و عبادی نقش دارند.

واژگان کلیدی: مدرسه، بن مایه، دینی، ایمانی، پرورش، اصلاح

مقدمه :

تربیت دینی افراد جامعه به ویژه نسل جدید از جمله ضرورت های مهم در یک جامعه است؛ به خصوص جامعه ما که یک جامعه اسلامی به شمار می رود. اگر چه عوامل زیادی مانند خانواده، رسانه های جمعی، هیأت های مذهبی و حسینیه و مساجد سهم مهمی در تربیت دینی دارند و بر روی تربیت نسل جوان تأثیرگذار می باشند اما ما قصد داریم در خصوص رسالت آموزش و پرورش سخن بگوئیم و اینکه سازمان آموزش و پرورش در زمینه تربیت دینی در مدارس چه نقشی بر عهده دارد و آیا به خوبی توانسته این نقش را ایفاء نماید یا خیر؟

تبیین مساله :

امام صادق علیه السلام فرمودند: همه علم مردم را چهار قسم دیدم، اول اینکه خدایت را بشناسی، دوم بدانی چه مصالحی را در ساختن تو بکار برده، سوم بدانی از تو چه خواسته، چهارم اینکه آنچه تو را از دینت خارج میکند بشناسی. مدرسه اولین نهاد اجتماعی است که انسان بطور معمول در آن پا میگذارد و شخصیتش رشد پیدا میکند، به تعبیر دیگر بعد از خانواده اولین پله ترقی جسمی و عاطفی و روحی فرزندان میباشد. یک معلم در بستر مدرسه و به کمک برنامه ها و کتب مدون نظام آموزش و پرورش میتواند مبادی دینی و اعتقادی فرزندانمان را با توجه به شرایط سنی و جنسیتی شان در آنان رشد دهد و آنان را پایبند به اصول و عامل به فروع بار بیاورد. چگونگی تربیت در اعتقادات افراد علی الخصوص در دوران طلایی کودکی و نوجوانی، تاثیر مستقیم دارد در سیاست، در اقتصاد، در جنگ، صلح، هنر، تکنولوژی، در رشد و تعالی انسانها و نیز عدم تربیت اسلامی در سقوط انسانها و جوامع انسانی نقش تعیین

کننده دارد. هرچه شناخت انسان از خداوند افزایش یابد متوجه حضور حق در هر لحظه و صحنه میشود و این امر علاوه بر ایجاد امید و آرامش در انسان در هنگام سختیها، مانع رفتن بسوی گناه و منکر و زیاده خواهی ها نیز میشود، این عقاید در انسان در سنینی که آمادگی پذیرش دارد می تواند نهادینه شود و مثل یه درختی شود که ریشه هایش عمیقاً در زمین فرو رفته باشد و هیچ تندباد و سیلی او را از پای در نیاورد. پس چنانچه بخواهیم به نیت تقویت و اصلاح بن مایه های دینی و ایمانی فرزندانمان، معارف اسلام و راههای رسیدن به کمالات انسانی را به فرزندانمون ارائه کنیم چه بستری بهتر و مناسب تر از مدرسه میتواند این شرایط مطلوب را ایجاد کند. از طرفی نظام خانواده و کانون گرم پدر و مادر، تربیت گاه نخستین آن ها است. مهم ترین ارکان در نظام خانواده پدر و مادر و زن و شوهر هستند که هر کدام از حقوق ویژه ای در ارتباط با یک دیگر و نیز با فرزندان برخوردار هستند. رعایت این حقوق، رشته های پر بار نظام خانواده را مستحکم می سازد. تأمین شرایط زندگی شیرین و شایسته و ایجاد محیط سالم و امن برای فرزندان محصول ایمان و اعتقاد زن و مرد به قانون دینی و عمل بر طبق آن است. حال با توجه به اهمیت تربیت دینی دانش آموزان، هماهنگی بین اولیاء دانش آموزان، آموزش و پرورش، روحانیت و دستگاه های فرهنگی، تربیتی برای تحقق یک تربیت صحیح اسلامی، امری ضروری است.

اهمیت و ضرورت مساله :

امام خمینی رحمه الله علیه فرمودند: از دبستان شروع کنید، دانشگاه دیر است. این سخن گهربار سوالی را در ذهن ایجاد میکند که چه چیزی را از دبستان شروع کنیم که اگر از دانشگاه شروع کنیم دیر است. حوادث و رویدادهای جهان در این چند دهه اخیر هر عقل سلیمی را در رابطه با جهت سیر این حوادث به تفکر وامیدارد. اتفاقات اخیر کشورمان که توسط عده ای از نوجوانان و جوانان ناآگاه از مسایل سیاسی و اجتماعی رقم خورد شاهد بر این ماجراست که به یک بازبینی جدی در نظام آموزش و پرورش نیاز داریم. به فرموده مقام معظم رهبری، معلم معمار آینده است. معماری که میتواند با نور علم و ایمانش آجر آجر آینده کشور را بوسیله تعلیم و تربیت صحیح فرزندان و دانش آموزان این مرز و بوم بسازد. که اگر چنانچه مواظب چیدمان خشتهای اول بنا نباشیم بعید نیست تا ناکجا آباد مسیر به شکل کج ادامه پیدا کند به عبارت دیگر هدف گذاری روی امور آموزشی و پرورشی اگر ناصحیح باشد نتیجه کار هم رضایتمند نخواهد بود. با کمی دقت و بررسی در رفتار و احوالات دانش آموزان پی بوجود معضلات بسیاری بصورت کم و بیش در درصد قابل توجهی از آنان میبیریم که میتواند ریشه در عدم آگاهی از مسایل شناختی خود و عدم شناخت خالق و ارتباط با او داشته باشد. معضلاتی از جمله، احساس بی ارزشی و عدم عزت نفس و اعتماد به نفس، بی هدف بودن، خودسرزنش گریها، بی بند و باریها، گاه بزهکاری، احساس یاس، استرس و اضطرابهای مضر و زیان بخش که علاوه بر ایجاد مشکلات روحی فرد، جسم او را هم در معرض بیماریها قرار میدهد. و همچنین لازم است به عوامل مؤثر بر تربیت توجه شود. خانواده پایه های تربیت را در کودک میسازد. ارزش های خانواده و راهکارهایی که خانواده در تربیت دینی دانش آموزان استفاده می کند، در صورتی که صحیح، با رعایت اصول و مطابق با آموزه های دین باشد، منجر به تربیت دینی و در غیر این صورت، غیر مفید است. اعتقادات خشک و بی منطق پدر و مادر نمی تواند نسل جدید را که در دنیای پر از شبهات و حمله ی انواع گروه های ضد دین قرار دارند، قانع کند. بنابراین او به سراغ منابع دیگری میرود تا خلا خود را پر کند و جواب سؤالاتش را بگیرد. اگر خانواده فرزندان را به شیوه غیردینی تربیت کند، با آموزه های دینی که احیاناً از طرف مدرسه به آنان القا می شود، در تعارض خواهد بود و دانش آموز دچار سردرگمی میشود. این دانش

آموزان معمولاً افکار و رفتار خانواده را با خود به مدرسه برده و خواسته یا ناخواسته به سایرین نیز منتقل می‌کند. بنابراین تحولاتی در نوع ارزشهای سایر دانش آموزان به وجود می‌آید. انسان بنا به شکل خلقتیش آگاهی را از طریق آموزش کسب میکند و مدرسه بعد از خانواده مهمترین و اثرگذارترین نهادی است که میتواند نیاز یک انسان را به کسب علوم حقیقی برطرف کند. همه این موضوعات این دغدغه و ضرورت را ایجاد کرده که به بررسی هرچه بیشتر نقش مدرسه در تربیت بن مایه های دینی و تربیتی دانش آموزان و اولیاء بپردازیم.

اهداف موضوع :

هدف از این تحقیق بررسی نقش تربیتی مدرسه در پرورش و اصلاح بن مایه های دینی و ایمانی دانش آموزان و اولیاء است. اسلام چه نظریه تربیتی درمورد پرورش دینی فرزندان دارد؟ مدرسه چه امکاناتی در جهت تحقق موضوع پرورش دینی دانش آموزان دارد؟ مدرسه چگونه میتواند با ارگانهای فرهنگی جهت تحقق موضوع پرورش دینی دانش آموزان و اولیاء تعامل داشته باشد؟

➤ نقش آموزشی مدرسه در پرورش و اصلاح بن مایه های دینی و ایمانی دانش آموزان و اولیاء

۱-۱ نقش محتوای کتب درسی و روش تدریس

۱-۲ نقش قوت علمی و مهارت معلم

۱-۳ نقش محیط و امکانات آموزشی مدرسه

➤ نقش پرورشی مدرسه در پرورش و اصلاح بن مایه های دینی و ایمانی دانش آموزان و اولیاء

۲-۱ نقش معلم در حیطه عاطفی

۲-۲ نقش معلم در حیطه رفتاری

۲-۳ نقش برنامه های فرهنگی مدرسه

۲-۴ نقش تعاملی مدرسه با نهادهای فرهنگی

➤ نقش آموزشی مدرسه در پرورش و اصلاح بن مایه های دینی و ایمانی دانش آموزان و اولیاء

۱-۱ نقش محتوای کتب درسی و روش تدریس

کتاب درسی یکی از مواد آموزشی نوشتاری است که براساس برنامه های معین و هدفهای مشخص در دسترس استفاده کنندگان آن قرار می گیرد.

پس از انقلاب اسلامی، برنامه‌های درسی و به دنبال آن کتابهای درسی تغییرات پیاپی داشته است.

برای اصلاح برنامه‌های آموزشی در سال ۱۳۶۵ با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش به وجود آمد. این شورا ابتدا به مطالعه همه جانبه در امور آموزش و پرورش پرداخت و به تنظیم پیش‌نویس طرح کلیات نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی دست زد. این طرح شامل پنج بخش بود که در آن مبانی و تربیت اسلامی، هدف کلی تعلیم و تربیت اسلامی، اصول حاکم بر نظام آموزش و پرورش (دوره عمومی و دوره فراگیر کاربردی - علمی) و برنامه‌ریزی ادامه کار طرح، مطرح شده بود. (معتمدی، ۱۳۹۱)

کتاب درسی نیز مانند یک معلم هستند. ارائه‌ی الگوها، استفاده از مطالب متنوع و نظرات شخصیت‌ها و مباحثی که دانش‌آموزان بیشتر به آن علاقه دارند، به شرطی که در جهت تربیت دینی باشد، غنی و مفید خواهد بود. در کتاب درسی تربیت اعتقادی، اخلاقی و عبادی باید با توجه به ابعاد وجودی انسان صورت بگیرد تا منجر به تربیت دینی شود. تعارض در ارزش‌های کتاب درسی، عدم توجه همه‌ی کتاب به آموزه‌های دینی، متناسب نبودن متون با علایق دانش‌آموزان، به کار نگرفتن ابعاد و اصول تربیت و عدم توجه به ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری دانش‌آموزان، موجب آسیب به تربیت دینی دانش‌آموزان خواهد شد. (زینلی، ۱۳۹۲)

هدف از آموزش و پرورش در نظام دینی، پرورش شهروند خوب و عبد صالح یا به قول امام خمینی(ره)، انسان مهذب است. سند تحول در واقع بیان‌گر فلسفه‌ی آموزش و پرورش و به تعبیری همان نقشه راه است. ما است.

از آنجا که موضوع برنامه ریزی درسی یک رشته نوپا در کشور می باشد لذا، تدوین برنامه های آموزشی، تدوین کتابهای درسی، تعیین زمان و ساعات آموزش، روش های تدریس، بهره گیری از روشهای متنوع یادگیری و تکنولوژی آموزشی در قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، از یک برنامه جامع و همه جانبه مبتنی بر فرهنگ اسلامی ایرانی تبعیت نمی کرده است، که این امر باعث شد با گذشت زمان و افزایش دانش فنی در طراحی و تولید برنامه های درسی و... ضرورت تدوین یک برنامه راهبردی و جامع احساس شود. (سازمان پژوهش و برنامه ریزی، آموزش و پرورش، ۱۳۸۸)

به گفته دبیری مدیر کل دفتر تالیف کتب درسی، بحث مبانی های نظری سند تحول بنیادین، برنامه درسی ملی، تولید شده و در این اسناد به صورت صریح، بحث تربیت دینی به عنوان کانون اصلی تربیت ذکر شده، اکنون گام بعدی در حال برداشته شدن است که همان تولید برنامه های درسی هست؛ برنامه های درسی فارسی، ریاضی، دینی و دروس مختلف که اینجا هم در تولید این برنامه

و محیط تأثیر عمده ای بر آینده دانش آموزان مدرسه و جامعه دارد. برای شناخت چالش ها، تهدیدات و فرصت ها، مدیران نهادهای فرهنگی نیازمند مهارت در تجزیه و تحلیل درست و واقع بینانه از محیط بیرونی و درونی هستند. ناتوانی در تجزیه و تحلیل مسائل فرهنگی، آنها را با تصمیمات سطحی و بی اثر روبه رومی کند. بدون تحلیل نمی توان خلاقیت فرهنگی داشت. زمانی که مدیران فرهنگی از توانمندی تحلیل آموزه ها و مؤلفه های فرهنگی برخوردار باشند، به راحتی می توانند آموزه های جدید فرهنگی را خلق و آن ها را به مرور به برنامه تبدیل کنند. در نظر گرفتن تنوع فرهنگ ها در برنامه ریزی امری لازم و ضروری در اثربخشی برنامه های فرهنگی است. (رحمانی، ۱۳۹۴، ص ۱۷۴-۱۷۹)

دین، اخلاق و فرهنگ عظیم دینی پشتوانه قوی و غنی مطمئنی است که جامعه را از بسیاری از امراض و انحرافات فکری و عملی مصون می دارد. رسالت دین رهایی انسان از تباهی و فساد و گمراهی است. وظیفه مبلغین دینی است که برای تحقق هر چه بیشتر آن از هیچ تلاشی دریغ نکنند. شایسته است مبلغین به شیوه های مختلف و با استفاده از آموزه های اسلامی، به خانواده ها آموزش دهند که فرزندان را از کودکی پایبند به اصول و اعتقادات مذهبی تربیت کنند. نهادهای فرهنگی می توانند با تلفیق آرمان ها و چشم اندازها از یک سو و در صورت واقعیت ها و شرایط محیطی و نیازهای مدرسه و دانش آموزان از سوی دیگر با استفاده از رویکرد مسئله محوری و اهتمام به حل مسائل اولویت دار اهداف و مسائل حوزه فعالیت خود را مشخص کنند. اصل اساسی در حل مسئله، لزوم هماهنگی و همکاری نهادهای فرهنگی با هم دیگر و مدرسه است. به عبارت دیگر، یک تقسیم کار بین نهادهای بایده و وجود آید و چالاکي و چابکی، تحرک و انعطاف لازم برای هماهنگی با شرایط را داشته باشند تا یک مسئله مدیریت و برطرف شود. (حاجیان، ۱۴۰۰، ص ۲۱۲ تا ۲۳۳)

لازم است دست اندرکاران اجرای برنامه و فعالیت های فرهنگی به بررسی میزان اثربخشی فعالیت های فرهنگی بپردازند؛ زیرا روش ها و قالب های گوناگونی که یک فعالیت را شکل می دهند هر یک تأثیرات خاصی بر دانش آموزان دارند. مجموعه عوامل تأثیرگذار باید از وحدت و هماهنگی لازم برخوردار باشند تا در القای ارزش های معنوی و ابلاغ پیام، مؤید یکدیگر باشند و بر اساس شرایط و اقتضاها، بهترین صورت ارائه پیام را انتخاب و بهترین وسیله انتقال آن را گزینش کنند. عمل فعالیت های یکدیگر را تکمیل و در یک الگوی تعاملی باهم ایفای نقش نمایند. (قائد علی، همان، ص ۱۰۴)

پیشنهادهای راهکارها :

استفاده از رهنمودها و روشنگری های قرآن برای داشتن جامعه ای سالم از نظر فرهنگی .

اقتدا و تأسی به فرهنگ انتظار .

تقویت مبانی و اندیشه های ولایی در بین قشر دانش آموز .

الگوبرداری از شهدا به خصوص شهدای دانش آموز.

بهره گیری از فرهنگ عظیم و والای عاشورا .

تقویت و نهادینه کردن ایمان و تقوای الهی در دانش آموزان از طرف خانواده ها، نهادهای تربیتی و جامعه به عنوان سدی مستحکم در برابر هجمه های جبهه باطل.

استفاده مثبت از هنر و بهره گیری از ابزارهای هنری مانند عکس، فیلم، داستان، قصه گوئی، سرود، شعر به منظور تشویق دانش آموزان به انجام واجبات و دستورات دینی، عمل به قوانین و تبلیغ ارزش های الهی و به تصویر کشیدن راه و روش های انجام آن به بهترین شکل با همکاری نهادهای.

تقویت مراکز مشاوره مفید و کارآمد در مدارس و مناطق آموزش و پرورش.

انجام آزمون های سلامت روان از دانش آموزان .

ایجاد هیجان و شادی در دانش آموزان.

نتیجه گیری:

اللهم عرفنی نفسک تا زمانیکه ما نفهیم چه هستیم یا کی هستیم ، از کجا آمده ایم، به کجا می رویم، چه توانایی هایی داریم ، چطوری و کجا باید خرجشان کنیم ، نمی توانیم در مسیر کمالمان درست گام برداشته و احساس رضایت در زندگی دنیا داشته باشیم و همچنین اسباب و وسایل خوشبختی در دیار باقی که اصل زندگیمان در آنجاست را از همینجا و به کمک وسایل مادی فراهم کنیم. تربیت اسلامی به ایجاد وضعیت مناسبی اطلاق می شود که زمینه را برای بروز و ظهور استعداد های فطری آدمی فراهم می کند و او را بالنده تر و کمال یافته تر می سازد. هدف غایی تربیت دینی، پرورش انسان مقرب الهی است که شاکله دینی در وجود او بطور کامل شکل بگیرد و رفتارهای دینی ریشه دار از او سر بزند . در تربیت دینی دانش آموزان خانواده و مدرسه نقش برجسته تری نسبت به سایر عوامل دارند و در واقع این دو عامل هستند که شخصیت افراد را شکل می دهند . با توجه به اینکه تربیت دینی به شناخت آموزه های دین و تبدیل این شناخت هابه باورهای قلبی و به کار بستن این باورها در رفتارهای فردی و اجتماعی است، در نتیجه افراد به گونه ای تربیت می شوند که در گرایشاتشان نسبت به زندگی، اعمال و تصمیماتشان و در بر خورد با تمام امور، همواره حاکمیت ارزش های الهی را احساس کنند. همچنان کتب و روش تدریس باید طوری باشد که دانش آموز به عنوان یک انسان از ابتدایی تا دانشگاه که تقریباً شخصیت او شکل می گیرد دینی بار آمده باشد و یک فرد مومن به خدا و رسول و مخلوق به اخلاق حسنه وارد دانشگاه ، مشاغل و یا هر اجتماع دیگر شود. علاوه بر ایجاد نظم ذهنی، دانش آموزان به گونه ای تربیت می شوند که دانش را برای ارضای کنجکاوی های فکری یا منافع دنیوی کسب نمی کنند، بلکه منطقی و متقی بار می آیند و فراهم آوردن موجبات رفاه مادی، معنوی و اخلاقی خانواده، ملت، خود و دیگران

راوجهت همت خویش قرار می دهند. رشد و شکوفایی موزون همه ابعاد وجودی انسان مورد توجه قرار دارد. معلم نسبت به سایر عوامل تأثیرگذار در تربیت دینی دانش آموز، نقش برجسته تری را ایفا می کند و از طریق ایجاد درک و شعور دینی در دانش آموزان، الگودهی رفتاری به آنان، ایمان آفرینی، به کارگیری اصول آموزش مفاهیم دینی و شیوه مناسب در بیان این آموزه ها، دانش آموزان را در راستای تربیت دینی هدایت می کند.

همچنین همکاری نهادهای مختلفی از جمله نهادهای فرهنگی می توانند بر امر درونی کردن ارزش های دینی نقش داشته باشند و از رویکرد مسئله محوری، با اهتمام به حل مسائل اولویت دار پیروی کنند. این امر باعث کاهش فاصله میان وضعیت موجود و وضعیت مطلوب است. مسئله محوری باعث می شود نهادهای اهداف و مأموریت های خود منحرف نشوند.

تفکر و تعقل موجب می شود تا حق از باطل تشخیص داده شود و گفتار و کردار از روی بصیرت نه از روی تعصب و هوس باشد. لازم است معلم و دانش آموز تفکر و تعقل را پیشه خود کنند. تعقل و تفکر باید به دانش آموز، آموزش داده شود، چرا که همیشه افراد انا در کنار او نیستند تا تصحیح و غلط را به او نشان دهند. با تفکر و تعقل می تواند در اکثر مواقع صحیح و غلط را از یکدیگر باز شناسد و تصمیم گیری های صحیحی داشته باشد.

دانش آموزان وقتی وارد محیط مدرسه می شوند، در این مکان تربیتی بسیاری از تحولات فکری و اخلاقی و دینی او را شکل خواهد داد و هیچ تحولی؛ چه مثبت، چه منفی در جامعه صورت نمی گیرد، مگر اینکه مدرسه، معلم و دستگاه تعلیم و تربیت در آن نقش اساسی دارد.

انسان شدن انسان و وصولش به کمال نهایی همه مرهون تربیت دینی است.

تا تربیت حاصل نشود پیشرفت مدنظر اسلام محقق نخواهد گشت.

منابع و مأخذ:

قرآن، سوره حدید آیه ۲۷

قرآن، آل عمران ۳۱

آملی، جواد، فرهنگ لغت عمید، ج ۱۱۶، ۱۳۹۰

اخوت، احمد رضا، فهم قرآن در دبستان و دبیرستان، چاپ اول، تهران: نشر قرآن و اهل بیت نبوت (ع)، ۱۳۹۶

اسفندیار، معتمدی؛ بررسی تاریخ تحولات کتابهای درسی در ایران (۱۳۳۰-۱۳۹۰ ه.ش)؛ شماره ۲۵؛ ۱۳۹۱

احمدی، سیداحمد، اصول و روش های تربیت دینی در اسلام، اصفهان: دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۴

حجت الاسلام والمسلمین تراشیون در موسسه نورالمجتبی (ع)، مقاله شاخصه های محیط آموزشی خوب

حاجیان، ابراهیم، رصد سازمان های فرهنگی ایران، چاپ اول، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۴۰۰

خامنه ای، سیدعلی، معلم مطلوب از دیدگاه رهبرانقلاب، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور، ۱۳۹۳

رحمانی، جعفر، مدیریت فرهنگی، قم: جامعه المصطفی (ص)، ۱۳۹۴

زاهدی، مرتضی؛ نظریه تربیتی اسلام؛ ۱۳۹۶؛ موسسه فرهنگی صابره مجلسی، محمدباقر؛ بحار الانوار؛ جلد اول

زینلی، ملیحه، بررسی میزان تاثیر آموزه های کتاب دین و زندگی ۲ بر تربیت دینی دانش آموزان سوم متوسطه شهرستان میبد؛

پایان نامه وزارت علوم تحقیقات و فن آوری؛ ۱۳۹۲

سید پور، آذر، محبت و مهرورزی همزیستی اخلاقی از منظر قرآن کریم دو فصلنامه تخصصی اخلاق سال دوم، شماره ۶۶- ۸۷، ۱۳۹۳

شریف قریشی، باقر، نظام تربیتی اسلام، وزارت ارشاد ملی، اداره کل تبلیغات و ارشاد، تهران، ۱۳۶۲

علوی، سید عباس، عوامل مؤثر در تربیت دینی فرزندان، از دیدگاه قرآن و حدیث، (پایان نامه کارشناسی ارشد) جامعه المصطفی العالمیه

قایدعلی، حمیدرضا؛ جوان آراسته، حسین، فعالیت فرهنگی به مثابه امر به معروف و نهی از منکر، شماره ۸۵، ۱۳۹۴

کردی، عبد الرضا (۱۳۷۸) نیاز و انگیزه دینی دانش آموزان، مجله رشد آموزش ابتدائی سال سوم شماره ۱۷، ۱۳۷۹

کشاوری، سوسن، شاخص و آسیب تربیتی دینی فصلنامه تربیت اسلامی شماره ۶، ۱۳۸۷

ماهر وزاده، طیب، تربیت دینی چرا و چگونه مجله پیوند شماره ۲۶۱-۲۶۲، ۱۳۸۰

محمدی، محمد هادی؛ قانونی، زهره، تاریخ ادبیات کودکان، ج ۱، تهران: موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان و شرکت نشر، ۱۳۸۲

مرزوقی، رحمت اله، الگوی مفهومی تعامل مدرسه، خانواده و مسجد از منظر تعلیم و تربیت اسلامی، (فصلنامه مطالعات راهبردی

بسیج)، شماره ۷۹، ۱۳۹۷

مشکاتی، محمد، تعلیم و تربیت اسلامی، چاپ اول، اصفهان: سلام سپاهان، ۱۳۹۸

مظلومی ، رجبعلی ، تربیت معنای انسان ، تهران: انتشارات سازمان اولیاء و مربیان ، ۱۳۷۴

متقی ، زهره ؛ نجفی ، محمد ؛ نصرتی ، کمال ، اصفهان: نشریه علمی سازماندهی نظام تربیت عاطفی مبتنی بر آموزه های قرآنی ، ۱۳۸۶

نقیب زاده ، میرعبدالحسین ، نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش ، چاپ بیستم ، تهران: انتشارات طهوری ، ۱۳۸۱

برنامه درسی ملی ؛ سازمان پژوهش و برنامه ریزی ؛ وزارت آموزش و پرورش ؛ ۱۳۸۸

خبرگزاری شفقنا ، بررسی کتب دینی مدارس ، ۱۳۹۶